

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ НА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ

Малойван Ярослав

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація

В статті проаналізовані можливості впровадження інтегрованої форми організації факультативних занять по фізичному вихованню для студентів-інвалідів, визначені основні умови та організаційні вимоги до проведення занять. Розроблені методичні принципи викладання дисципліни «Фізичне виховання» на факультативних заняттях в інтегрованих навчально-тренувальних групах.

Ключеві слова: фізичне виховання, студенти з особливими потребами, вища освіта.

Annotation

The work opens organizational bases of integration form of organization the lessons for disabled students. The main organizational characteristics of lessons are finding. There were developed methodological principles of teaching Physical education discipline at the facultative classes for integrated training groups.

Key words: physical education, by students with the special necessities, higher education.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток вищої освіти передбачає необхідність пошуку нових особистісно зорієнтованих підходів до організації навчального процесу, забезпечення реальних, а не декларованих суб'єкт-суб'єктних відносин у структурі „викладач-студент”, впровадження нових освітніх технологій, забезпечення гнучкості програм навчання студентів у рамках запровадження кредитно-модульної системи.

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні позначені гуманістичною сутністю, що, в першу чергу, проявляється у поступовому створенні на базі вищих навчальних закладів умов для забезпечення доступу до отримання якісної освіти людьми, які мають стійкі відхилення у стані здоров'я. Вказані зрушення, на нашу думку, забезпечать реальний доступ до здобуття вищої освіти студентів із обмеженими фізичними можливостями.

Однак відомо, що вроджені та набуті вади розвитку суттєво обмежують дієздатність молодшої людини, її соціальну активність, сферу життєдіяльності, що негативно позначається на особистісному розвитку майбутніх студентів. На нашу думку, найглибшого негативного впливу на формування особистості мають сергратив-

ні умови навчання та виховання, в яких опиняється „особлива” дитина, починаючи від моменту народження: профільний санаторій, спеціалізований дитячий садок, спеціалізована середня загальноосвітня школа, школа на дому тощо. Такі умови перешкоджають соціальній адаптації та інтеграції в суспільство молодшої людини, яка стоїть на порозі дорослого життя й прагне здобути освіту, що забезпечить їй конкурентоздатність на сучасному ринку праці та гідні умови життя [2,4].

Одним із можливих шляхів вирішення проблеми здобуття вищої освіти студентами із порушеннями сенсорного, моторного розвитку, важкими хронічними соматичними захворюваннями вважаємо створення умов для їхнього інтегрованого навчання у складі звичайних академічних груп.

Проведений нами аналіз літературних джерел показав відсутність сталої концепції інтегрованої освіти в Україні [1]. Однак, окремі наукові доробки свідчать про активний пошук шляхів розв'язання даної проблеми:

- супровід навчання студентів з інвалідністю у вищому навчальному закладі (О. В. Бажан, К. О. Кальченко, Д. Л. Коноплицька, Г. Ф. Нікуліна, В. М. Шиян та ін.);

- використання комп'ютерних технологій у навчальному

процесі, соціальній і професійній адаптації студентів-інвалідів (О. І. Дідівська, В. О. Дубко, В. Б. Лєвошко, Г. П. Мошковська та ін.);

- використання групової навчальної діяльності студентів із обмеженими можливостями у складі малих гетерогенних груп як фактору формування їх адекватної самооцінки (Л. Б. Волошко);

- організація самостійної роботи студентів із особливими потребами (Т. Л. Панченко та ін.);

- методи психокорекційної роботи зі студентами з особливими потребами (О. В. Тюття та ін.).

Вказані напрямки наукових досліджень, що виконуються останніми роками, безсумнівно, мають суттєве значення для становлення інтегрованої вищої освіти в Україні. Однак усі вони стосуються умов організації та проведення теоретичних занять: аудиторних або самостійних.

Поза увагою дослідників залишається одна з обов'язкових дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що входить до навчальних планів для студентів усіх спеціальностей. Мова йде про фізичне виховання – навчальну дисципліну, що покликана забезпечити створення умов для гармонійного психічного, фізичного та соціального розвитку особистості майбутнього фахівця, сприяти збереженню здоров'я, підвищенню опірності організму захворюванням, формуванню життєво необхідних рухових умінь і навичок, розвитку фізичних якостей студента, що забезпечують високий рівень його дієздатності.

Мета дослідження: визначити теоретико-методичні засади організації інтегрованого навчання студентів з обмеженими можливостями на факультативних заняттях фізичним вихованням.

Завдання дослідження:

1. Вивчити можливості впровадження інтегрованої форми організації факультативних занять

фізичним вихованням для студентами з особливими потребами.

2. Розробити методичні засади викладання дисципліни „Фізичне виховання” на факультативних заняттях в інтегрованих навчально-тренувальних групах.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел, педагогічні спостереження, соціологічне опитування (анкетування), методи математичної статистики.

Результати досліджень та їх обговорення. Відомо, що інтелектуальні та психоемоційні навантаження, зумовлені навчанням у вищому навчальному закладі, пред'являють посилені вимоги до нервової системи студента та його соматичного стану загалом [2]. Перевантаження може викликати розвиток нервово-психічних захворювань, зниження імунітету, погіршення стану здоров'я, а у випадку хронічних ускладнень – поглиблення інвалідизації. Тому важливого значення набувають особливості викладання дисципліни „Фізичне виховання” для студентів із різними порушеннями у стані здоров'я. Раціонально побудована рухова активність здатна підтримувати на оптимально можливому рівні їхній соматичний (тілесний) стан, фізичну та розумову працездатність, знімати нервово-психічну напругу, що накопичується під час теоретичних занять і самостійної роботи.

Дослідження стану організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах м. Дніпропетровська показують, що студенти, які мають стійкі відхилення у стані здоров'я, набулі внаслідок травми або хронічного захворювання, позбавлені можливості систематично відвідувати заняття з фізичного виховання. Як правило, всі вони отримують направлення на заняття лікувальною фізичною культурою до лікувально-профілактичних установ, що, безсумнівно, не може задовольнити загально-біологічної

потреби організму в русі, обмежує сферу їхньої життєдіяльності, перешкоджає внутрішньо-груповій інтеграції та формуванню позитивного іміджу серед інших студентів.

Проведене нами анкетування показало, що заняття лікувальною фізичною культурою на базі поліклінік відвідуються епізодично та безсистемно у 96 % випадків; 87 % студентів, які мають статус інвалідів дитинства, ніколи не відвідували заняття фізичною культурою; не знають про значення фізичної культури для реабілітації, формування компенсаторних навичок, підтримання оптимального рівня працездатності 57 % студентів; використовують засоби фізичної культури і спорту з метою самореалізації та самовдосконалення 12 % студентів-інвалідів; 7 % студентів із відхиленнями у стані здоров'я мають бажання „спробувати себе” на заняттях фізичною культурою та спортом; 81 % студентів-інвалідів влаштовує „відлучення” від процесу фізичного виховання.

Причини такого стану, на нашу думку, криються у стереотипах суспільства стосовно здібностей і можливостей інвалідів різних нозологічних груп щодо самореалізації у багатьох сферах суспільної діяльності, зокрема, у сфері фізичної культури і спорту. Різновиди серцевої та заздалегідь упереджене ставлення оточуючих до інвалідів формує в них відчуття неповносправності, невпевненості у власних силах і можливостях, занижену самооцінку, бажання бути непоміченим [3]. Такий стан перешкоджає інтеграції студента з обмеженими можливостями в освітнє середовище, суттєво знижує його соціальну та пізнавальну активність, негативно позначається на психоемоційному та соматичному стані, на успішності опанування професійними вміннями та навичками.

З іншого боку, власний практичний досвід показує, що за

умови забезпечення особистісно-зорієнтованого підходу та адаптації навчальних програм, засобів, методів навчання та тренування у відповідності до індивідуальних можливостей кожного студента-інваліда, побудованих на врахуванні показань і протипоказань до занять фізичними вправами, на виділенні зони їх актуального розвитку, прогнозуванні зони найближчого та перспективного розвитку, можливо побудувати процес фізичного виховання у вищому навчальному закладі таким чином, щоб надати можливість студентам із особливими потребами бути повністю інтегрованими в освітній простір. На наш погляд, окреслені завдання, з ряду об'єктивних (матеріально-технічних, методичних та ін.) причин, досить складно вирішити в умовах традиційних занять фізичним вихованням. Однак запровадження інтегрованих факультативних занять за основними розділами програми з фізичного виховання (за індивідуальним вибором студента) дає можливість забезпечити дотримання всіх перелічених умов.

Упровадження інтегрованої форми організації занять фізичним вихованням повинно розпочинатися зі створення комплексної науково-методичної групи, до складу якої повинні увійти провідні психологи, фахівці галузі фізичної культури і спорту, лікарі, реабілітологи зі складу викладачів та співробітників вищого навчального закладу. Одними із основних завдань діяльності робочої групи є збір, обробка, якісний і кількісний аналіз даних стосовно:

- контингенту студентів із стійкими порушеннями у стані здоров'я (кількість нозологічних груп, їх склад, особливості показань і протипоказань до занять фізичними вправами, інші відомості загального та медичного анамнезу, що стосуються рухової активності студентів);

- бажань студентів із особливими потребами займатися тим чи іншим видом рухової діяльності;

- співвіднесення даних анкетування із переліком показань і протипоказань до занять фізичними вправами хворих даної нозологічної групи, а також кожного окремого студента;

- актуального стану фізичного розвитку та фізичної підготовленості студентів-інвалідів;

- прогнозування зон їх найближчого та перспективного розвитку (включаючи й формування компенсаторних навичок) на підставі отриманих відомостей, а також даних загального та медичного анамнезу й індивідуальних психофізичних особливостей студентів;

- можливостей використання власної або орендованої спортивної бази для організації факультативних занять інтегрованих груп, до складу яких увійдуть студенти із обмеженими можливостями;

- ставлення студентів без відхилення у стані здоров'я до відвідування занять в інтегрованих групах, їхнє бажання співпрацювати зі студентами-інвалідами у процесі занять;

- ставлення тренерів-викладачів до роботи зі студентами із відхиленнями у стані здоров'я на факультативних заняттях й створення інтегрованих навчально-тренувальних груп.

На підставі отриманих узагальнюючих даних здійснюється попередня підготовча робота, що пов'язана з формуванням інтегрованих факультативних груп із різних видів спорту, а саме:

- просвітницька робота з метою формування попередньої позитивної мотивації студентів до систематичних відвідувань занять;

- проведення поглибленого медичного обстеження студентів, повторне детальне вивчення показань і протипоказань кожного студента до занять фізичними вправами в контексті обраного ним виду спорту;

- вивчення очікувань студентів від відвідування занять (індивідуального запиту);

- розробка попередніх рекомендацій щодо забезпечення адекватності режимів навантажень, відпочинку, комплексу відновлювальних заходів тощо.

Однією з найважливіших умов упровадження інтегрованої форми організації факультативних занять студентів із особливими потребами з різних розділів програми з фізичного виховання є розробка нових або адаптація існуючих програм у відповідності до особливостей контингенту студентів, що входять до складу інтегрованої навчально-тренувальної групи. Для створення таких програм необхідно:

1. Проаналізувати можливість та ефективність використання традиційних методів організації студентів у процесі заняття, зосередивши увагу на тих, що відкривають можливості для активного включення студентів-інвалідів у роботу групи (робота в парах, робота у складі малих гетерогенних груп, ігровий метод);

2. Проаналізувати можливості адаптації основних засобів навчання та виховання до індивідуальних особливостей студентів з порушеннями у стані здоров'я;

3. Проаналізувати можливості адаптації техніки фізичних вправ для студентів із порушеннями опорно-рухового апарату;

4. Вивчити можливості використання традиційних і модифікованих методів навчання руховим діям, виховання фізичних якостей на факультативних заняттях з обраного виду спорту;

5. На підставі отриманих даних розробити методику проведення факультативних занять для конкретного виду спорту;

6. Розробити критерії оцінки ефективності застосування запропонованої методики.

Висновки

Дотримання всіх перелічених вимог до організації та змісту

занять інтегрованих навчально-тренувальних груп за різними розділами програми з фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів допоможе залучити молодь із обмеженими можливостями до систематичних занять фізичною культурою і спортом, що сприятиме зміцненню їхнього здоров'я, поліпшенню психоемоційного стану, створить умови для розкриття потенційних можливостей студентів, самореалізації та інтеграції в освітнє середовище, що позитивно позначиться на якості професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України / А. М. Алексюк. – К.: Вища школа, 1998. – 238с.
2. Бондар І. Р. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: Автореф. дис. канд. наук з фіз. вих і спорту: - Луцьк, 2000. – 19 с.
3. Буланова Г. В. Особенности влияния различных видов физических упражнений на эмоциональное состояние студентов / Г. В. Буланова, В. Н. Цветков // Теория и практика физической культуры, 1990. – №2. – С. 34.
4. Круцевич Т. Ю. Диференційований підхід у фізичному вихованні студентської молоді / Т. Ю. Круцевич // Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти – Тернопіль, 1997. – с. 30-31.
5. Рыбковский А. Г. Организация учебно-тренировочного процесса студентов в группах спортивного совершенствования / А. Г. Рыбковский: Учебное пособие. – Донецк: 2003. – 160 с.
6. Цукерман Г. А. Оценка и самооценка в обучении, построеном на теории учебной деятельности / Г. А. Цукерман // Начальная школа: плюс-минус. – 2001. – №1. – С. 23 – 26.

